

بررسی نقش معلم و ضرورت اجرای جهاد تبیین بر تربیت دینی دانش آموزان در بستر فضای مجازی

¹فاطمه اسدی

²عارفه پوشیان

³راضیه اسدی

¹ نویسنده مسئول: دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی، دبیر الهیات و فلسفه، اداره آموزش و پرورش شهرستان سمنان، سمنان، ایران

² دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی، دبیر الهیات و فلسفه، اداره آموزش و پرورش شهرستان جویبار، مازندران، ایران

³ کارشناسی زبان و ادبیات فارسی، اداره آموزش و پرورش شهرستان بندرگز، گلستان، ایران

چکیده:

در فرهنگ دینی، هر عملی که در مواجهه ی با دشمن و با مشقت انجام شود، جهاد نام دارد. جهاد می تواند جنگ رودر رو یا جنگ اقتصادی و یا فرهنگی و ... باشد. یکی از عناصر ماندگار هر جریان جهادی، قدرت تبیین و اقناع سازی آن است. و این مهم در زندگی ائمه نیز مشاهده شده است و بخش عظیمی از بقا و انتقال حقانیت آنها همین روشنگری و تبیین حقایق است.

ضرورت تعلیم و تربیت و در عین حال پیچیدگی و دشواری تعلیم و تربیت واقعی، موضوعی است که همه ملل جهان از آن مطلعند. به همین منظور هر کشور و ملتی باید نظام آموزش و پرورش را متناسب با وضع و حال خود، مورد مطالعه قرار دهد. در عصر حاضر با رشد تکنولوژی و تحولات رخ داده در جامعه جهانی که نمونه بارز آن کرونا است، شکل برخورد با مسائل از قالب حضوری به مجازی تغییر مسیر داده است. به همین منظور برای کسی که دغدغه روشنگری و تبیین را دارد باید آگاه و به سواد رسانه ای مسلط باشد تا به راحتی با افکار دین گریزانه موجود در فضای مجازی به ورطه ی گمراهی نیفتد.

معلمی مسوولیت خطیری است که در روشنگری و تربیت افراد نقش مهمی دارد. و به منظور حصول اهداف پیش بینی شده ی آن، نیازمند حضور در بستر آموزشی و پرورشی کشور است؛ زیرا در بستر پرورش و آگاه سازی درست است که تربیت صحیح محقق می شود. به همین منظور یک معلم می تواند با ایجاد حس تعهد و مسوولیت، تعلق به کشور، برخورداری از روحیه حق جویی و صبر در برخورد با ناملایمت ها، پویایی و افزایش آگاهی در درک مفاهیم مجازی، آشنایی با بستر الکترونیک، برقرار ارتباط مطالب درسی با دغدغه های به وجود آمده در بستر مجازی، اجرای مخلصانه احکام دینی در رفتار برای ارتقای این مرزو بوم و هدایت آینده سازان کشور تلاش کند و مسیر رشد جامعه را با تربیت نسل دین باور در دست یابی به آرمان های محکم و اثرگذار هموار سازد.

کلید واژه: تربیت، جهاد تبیین، آموزش مجازی، معلم

مقدمه:

تربیت انسان های هشیار و آگاه، از اهداف هر نظام آموزشی است و تعلیم و تربیت نهادی است که حاصل آن خودآگاهی و خود انکایی انسان است. استواری تعلیم و تربیت هر کشوری با تکیه بر مبانی و اصول اسلامی، قوت می یابد. یک از گلوگاه های تحقق و استمرار این امر، لزوم پرداختن به دستورات دین مبین اسلام با ضرورت تبیین و روشنگری است.

دین اسلام آمده است تا بشریت را از منجلاب جهل، گمراهی و آلودگی برهاند و او را به مقامات عالیه ای که ظرف وجود اوست برساند.

یکی از مسائل مهمی که در دین اسلام صراحتاً به آن توجه و تاکید بسیاری شده است و از آن با عنوان فروعات این دین مبین یاد شده است، مساله جهاد است؛ مساله ای که حتی در ادیان دیگر از جمله دین مسیحیت نیز، ارزشمندی و اقتدار خود را حفظ نموده است و سیاقی است که از آن برای تبلیغ علیه دین مقدس اسلام، استفاده شده است.

عرصه و میدان مبارزه با باطل گوناگون است. زمانی جامعه اسلامی در عرصه نظامی به دفاع از حمیت و غیرت پرداخت و در صدد بود تا حافظ جان و مال و ناموس این مرز و بوم باشد و در برهه ای از زمان در عرصه علمی با محافظت از سرمایه های ملی به کار جهادی پرداخت.

هر چه که از عصر پیش از کرونا گذر می کنیم، با وقوع اتفاقات غیر منتظره جهانی در بعد سلامت که تشویش و آشفتگی فراوانی در سطح بین المللی به همراه داشت، جهان را طالب یک جهاد همه جانبه می یابیم.

بالتبع با گذراندن این دوران پر واهمه و ترسناک جهانی و تغییر شرایط جامعه از لحاظ ایدئولوژیکی، اجتماعی، آموزشی و ... بستر دلخواهی در تاثیر گذاری دشمن بر نسل آینده ساز این مرز و بوم مهیا گردید. چه بسا ممکن است شرایط پیش آمده غیر قابل تکرار باشد لذا بستر آموزش مجازی و واهمه از حضور در جامعه همان نتیجه دلخواه معاندان بوده است. به همین خاطر با راه اندازی شبکه های مختلف مجازی و ارائه اقدامات شبانه روزی در همین عرصه، و از طرفی ناآگاهی و عدم هوشیاری دغدغه مندان این مرزو بوم، تیر خلاص دشمن به هدف خود نزدیک تر شد.

بستر پر رنگ و لعاب رسانه ای خواب و آرامش را از چشم این آینده سازان ربود و آنها را به سربازان آماده خدمت تیم دشمن تبدیل کرد.

باید اشاره کرد که بخش عظیمی از ناآرامی دشمن در بعد تحریم ها همین امر بود که جامعه هدف آنها مهیای فروپاشی است چون به راحتی با اندک عملکردی جان و روح دانش آموزان و دانش جویان را به اهداف دلخواه تغییر دادند و به آنچه خود می خواستند نزدیک کردند.

با برقراری آرامش نسبی کشور در بحث کرونا، و حضوری شدن مدارس شاهد تغییرات چشم گیری بودیم که این تحولات در ظاهر و باطن جوانان ما نفوذ کرد به گونه ای که تغییر شرایط پیش آمده نیازمند همت والا و جهادی فعالین عرصه آموزش و پرورش بود؛ چرا که خواه نا خواه، دانش آموز در فضای آموزشی قرار می گرفت و می توانست با تغییر الگوهای خود و آگاه شدن از جو پیش آمده به تشخیص درستی از حقایق و مسائل برسد. گر چه تاثیر مروجین عرصه آموزش و مهم تر از همه معلم به عنوان پرورش دهنده و تربیت کننده از آن جهت که دانش پژوه بیشترین ارتباط را در زمان آموزش خود با ایشان سپری می کند، انکارناپذیر و مهم است.

به همین منظور در این فرایند وجود روش های تربیتی صحیح، نیازی بود که بیش از پیش احساس می شد و لازمه اثر گذاری این روش ها، به روز بودن مربی در کنار مربی و آگاهی از تکنولوژی جدید است.

لذا کسی که در این برهه در عرصه آموزش مشغول است در کنار این فعالیت خطیر، مسوول است به آگاه سازی و بیان مسائل مهم تربیتی پردازد و به نوعی، بخشی از حیطه کاری او در بعد آموزش به روشنگری و تربیت در مسیر صحیح آن، تغییر مسیر داده است.

به همین منظور در این نوشتار در صددیم به اثر گذاری جهاد تبیین و اهمیت نقش آن در تربیت دانش آموزان پردازیم و این مهم را از زاویه اثرگذار معلم بررسی کنیم.

روشنگری و تبیین در عرصه ی جهاد:

قبل از پرداختن به بحث، لازم است به درک لغوی و اصطلاحی مفهوم جهاد پردازیم. جهاد واژه ای عربی است از ریشه جهد به معنای مشقت، تلاش، مبالغه در کار به نهایت چیزی رسیدن و توانایی است. (خلیل بن احمد - ابن سکیت، جوهری - ابن اثیر- ذیل جهد)

و مهم ترین مفهوم اصطلاحی این واژه در متون دینی، همانند کاربرد عام آن، گونه ای خاص از تلاش است یعنی مبارزه در راه خدا با جان، مال و دارایی های دیگر خود با گسترش اسلام یا دفاع از آن. (ابن عابدین - جلد 3- ص 217- هیکل - جلد 1- ص 44)

جهاد یکی از مهم ترین ارکان دینی است و وجوب آن از ضروریات دین مبین اسلام به شمار می رود. در دسته بندی جهاد آن را بر دو قسم جهاد ابتدایی و دفاعی تقسیم شده است.

در جهاد ابتدایی تلاش جهادگر برای برداشتن موانع دعوت به اسلام است و سپاه حق، بدون آنکه حمله ای از سوی دشمن شده باشد با هدف از بین بردن موانع تبلیغ حق و گسترش و اعتلای کلمه حق و در مراحل بعدی هدایت مخالفان باطل سیرت، انجام می پذیرد.

در حقیقت در جهاد ابتدایی هدف، کشور گشایی نیست بلکه دفاع از حقوق فطری ملت هایی است که با همکاری قدرت های کفر و شرک و استکبار از مسیر حق منحرف شده اند. و جهاد تبیین همان امری است که ضرورت آن در حال حاضر به صورت جهاد ابتدایی در کشور احساس می شود. لذا جهاد ابتدایی، اختصاص به زمان پیامبر و یا معصومین ندارد؛ بلکه فقیه جامع الشرایطی که ولی امر مسلمین است در صورت وجود مصلحت می تواند حکم به جهاد ابتدایی کند.

از آنجایی که رسالت دین مبین اسلام، اصلاح جهان است، چنین دینی نمی تواند نسبت به هموعان خویش بی تفاوت باشد؛ زیرا در صدد است تمام شئون زندگی بشری را زیر نظر داشته باشد لذا نیازمند تلاش همه جانبه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و است (ص 29 - استاد مطهری)

اگر بخواهیم به دوران قبل از پیشرفت تکنولوژی عصر جدید بازگردیم، اثربخشی جهاد در حوزه جنگ سخت را ملموس تر احساس می کنیم. نمونه بارز این تلاش همگانی، در دوران انقلاب و در دوران 8 ساله ای از جهاد که از آن با عنوان دفاع مقدس سخن به میان آمده است و نیز دفاع از حریم مقدس ائمه که از جهادگران آن با عنوان مدافعان حرم تقدیر شده است، مشهود تر و چشمگیر تر است.

همانگونه که می دانیم جهاد تنها در حوزه جنگ سخت خلاصه نشده و در دنیا ی مدرن امروز، از جایگاه پیشین خود به بحث جنگ نرم تغییر موضع داده است. گر چه بیان این مهم از اهمیت جنگ سخت نمی کاهد و در هر زمانه ای شرایط خاص خود را در حریم دفاع و حمایت از حقانیت داشته است.

دشمن در جنگ نرم دو حرکت را انجام می دهد: 1- این است که زنجیره ی تواصی به حق و صبر را قطع کند 2- حقایق را وارونه جلوه دهد که تبلیغات فراوانی هم در این زمینه انجام می دهند. در دستگاه تبلیغات جهانی، نقش تحریف و گمراه سازی، نقش فوق العاده خطرناکی است زیرا با سردرگم ساختن افکار، و به شک و شبهه دچار ساختن اذهان، مسیر جریان فکری دینی و تربیت دینی دستخوش تغییرات خواهد شد. ماهیت و چیستی جهاد، صرف نظر از ساحت دو گانه به وجود آمده از جنگ نرم یا سخت، دفاع از حقانیت است لذا این مهم زمانی در جایگاه حقیقی خود به شانیت می رسد که مربی به تشخیص درستی از حق و باطل برسد تا بتواند با علم الیقین به جهاد فکری و روشنگری پردازد و به عبارت دیگر در عالم ساختن و هدایت افکار نسل آینده، نقش موفقی را اجرا کند.

تربیت دینی در بستر آموزش:

قبل از پرداختن به بحث، لازم است به درک معنای لغوی و اصطلاحی این مفهوم پردازیم. تربیت در لغت از ماده "ربا" به معنی "زاد و نما"؛ افزایش یافت، نمو کرد، گرفته شده است. (فیومی - ص 217 / طریحی - ص 138 و 139). با در نظر گرفتن

مفهوم لغوی، می توان تربیت را این گونه تعریف کرد: انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت، تا بتواند استعدادهای نهفته اش را در تمام ابعاد وجودی خویش به طور هماهنگ پرورش داده و شکوفا سازد و به سوی هدف و کمال مطلوب، به تدریج حرکت کند.

آدمی بدیع ترین مخلوق این عالم است. از آنجایی که در فطرت کمالی وجودش، فاصله افتاده و این وقفه از هر مخلوق دیگری بیشتر است؛ لذا طبیعت و جوی او نیازمند پرورش و تربیت است. شرط لازم رسیدن آدمی به مرحله کمال، مراقبت هایی است که تحت عنوان تعلیم و تربیت در مورد آدمی اعمال می شود؛ به همین منظور تربیت هم زمینه ساز حضور آدمی در مسیر فرشته خو شدن است و هم شرایط حضور در مرتبه بهائم است که به این درجه تنزل می یابد.

تعلیم و تربیت باید مسبوق به هدف والایی باشد؛ تعلیم و تربیت مجموعه منظمی از اعمال و رفتار برای رسیدن به طرح و نقشه ی مشخص است. هدف تعلیم و تربیت آدمی، تسهیل مسیر صعودی و استکمالی انسان به سوی حالت کمالی است که در خلقتش مقدّر شده است. هدف غائی تربیت در اسلام نیز، آنست که مقدمات حرکت و هدایت آدمی را در صراط مستقیم پرستش پروردگار فراهم آورد و معراج او را به مرحله کمال انسانی تسهیل نماید و راه بازگشت به احسن تقویمی را که بنیاد آفرینش وی بر آن استوار است، هموار کند.

تربیت تا حد زیادی، واجد خصوصیات اعمال اخلاقی است. خصایصی چون عدالت، ایثار، همکاری وجدان ها، عشق و محبت، مبارزه با خود بینی و ثمراتی است که در تربیت فردی دنبال می شود و این پیامد های برجسته یقیناً در دین مبین اسلام به جایگاه ارزشمند تری در بعد اجتماعی خواهد رسید.

با توجه به تغییرات خلق و خوی که در دوران نوجوانی در طبیعت آدمی رخ می دهد، نوجوان به دنبال یک بستر امنی است که او را به آرامش برساند، از سرگردانی و اضطراب ها نجات دهد. و این وضعیتی عمومی است که از جهت تربیتی نگران کننده است. از جهتی می توان به این تحولات با دید مثبت نظر کرد و آن را لازمه به وجود آمدن یک نظم و نسق پایدار دانست لیکن از زاویه ی دیگر نگران کننده است، چرا که به تغییر و تحولات پیرامونش به دیده تردید می نگرد.

در این فضا این مربی است که باید بر مراقبت های خویش بیفزاید و با آگاه سازی درست و روشنگری سنجیده روحیه دانش آموزی که در حساس ترین دوره سنی خویش قرار گرفته است و به همه مسائل به دیده شک می نگرد را با همراهی مناسب به یک آرامش نسبی برساند.

با توجه به گسترده گی آموزشی در شرایط کنونی علی الخصوص با رخداد بیماری منحوس قرن، نیازمند حرکت همسو و مدبرانه ای هستیم تا در بستر مجازی، آموزش

و تربیت را به تعویق نیندازیم. گر چه این تحرّکات اثر بخش و مطلوب بوده و دانش آموز را از فضای علمی به چالش عقب ماندگی دچار نکرد لیکن توجه بیش از حد به بعد آموزش و رها ساختن ابعاد تربیتی به همان میزان فکر و جان دانش آموزان را بستر جولانگاه تمدن مآبانی قرار داد که سال ها در صدد این فرصت خطیر بودند و با غفلتی هر چند کوچک نوجوان ما را از چنگ تربیت دینی اسلامی دور کرد و با تبحر و جلوه گری افکار ضد دینی، چارچوب های تربیتی پیشین او را دگرگون ساخت و به او فهماند که می توان هدفی غیر از هدف کمالی برای دست یابی به ابعاد تربیتی در نظر گرفت.

اگر بخواهیم روشن تر به این مهم بپردازیم نمونه بارز آن در رفتار و گفتار نوجوانان ما مشهود است.

اصطلاحات کوچه مآبانه ای که در تربیت دینی ما رنگی ندارد، با این شرایط پر رنگ شد. احترام و بی حرمتی متحول شد، اهداف اصلی دینی جای خود را به اهداف فرعی دین داد و این چنین شد که نسل حاضر با مقاومتی خیره کننده در برابر دین ظاهر شد و در برخی موارد به مقابله با آن پرداخت که شاید تا کنون در مخیله ی هیچ صاحب فکری این تغییر دفعی نمی گنجید.

ضرورت دست یابی به تربیت صحیح دینی، امر خطیری است که صراحتاً در کتاب مقدس ما بیان شده است. (سوره روم - آیه 30).

طبیعت وجود آدمی به گونه ای آفریده شده است که پذیرای تربیت فطری است که دین آن را برای آحاد بشر پیش بینی کرده است. و تنها وظیفه ای که متربی دارد آن است که این فطرت نهفته را بیدار و هوشیار سازد. به عبارت دیگر؛ در تربیت دینی حصول متربی به توحید، هدف اصلی که از جانب مربی مد نظر قرار گرفته شده است.

گر چه نباید از این نکته غافل شد، که با توجه انواع شیوه های تربیتی موجود در خانواده ها، آثار و تبعات متفاوتی را با تربیت موجود در مدرسه می توان پیش بینی کرد.

در تربیتی که در محیط آموزشی صورت می گیرد، هدف آن است که انگیزه ها و محرک های لازم برای ادامه رشد و تکامل دانش آموزان، ایجاد شود و امکان کسب معرفت و مهارت های ضروری و ارزش های مطلوب برای بهره مندی از زندگی شمربخش را فراهم آورد. به همین سبب، دنیای نو مستلزم تربیت نو است.

به همین منظور برای دست یابی به هدف مذکور می توان دو راه را پیش گرفت: 1- از راه فعالیت های رسمی و محدود به کلاس درس، که کمیت و کیفیت آن از سوی آموزش و پرورش تعیین می شود. که این سیاق، محرومیت هایی چون محدود شدن

معلم و مربی در محدوده برنامه درسی و جلوگیری از آزادی عمل و ابتکار مطلوب را به همراه خواهد داشت.

2- از طریق فعالیت های، تقریباً غیر رسمی که به کلاس و حتی مدرسه نیز محدود نیستند و بیش از هر عامل دیگر از میزان علاقه، تجربه و قدرت ابتکار معلم و دانش آموزان و مدرسه متاثر می شوند. (شعاری نژاد - ص 99)

تغییر جهان بینی تربیتی منجر به تغییر سرچشمه های خلق ارزشها می شود. برای نمونه توسعه جهان بینی "اومانیستی" در دهه های گذشته در کشور ما، نیازمند از میدان به در کردن فرهنگی بود که حقیقت آسمانی و بینش معنوی را محور همه ی حرکت های فردی و اجتماعی قرار می داد و ابداع ارزش ها را نه به انسان بلکه به خالق هستی و کلام وحی بر می گرداند. با ترویج این آرا و تشویش اذهان، نسبی بودن اصول اخلاقی و معرفت دینی ارزشمند تلقی می شود و زمینه حضور در فضایی خارج از اصول اخلاقی دین مدار مهیاءتر می گردد و ممکن است به گونه ای برخورد شود که با این شرایط، وظیفه مشروع از افراد جامعه سلب می شود .

در حالیکه فرهنگ دینی، همه انسان ها را در مقابل آنچه که در جهان پیرامون می گذرد مسوول دانسته "کُلُّكُمْ رَاعٍ و کُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ"

اهمیت روشنگری در عصر جدید در بستر مجازی:

جوامع غربی پس از به حاشیه راندن دین و خارج ساختن آن از گردونه ی تسلط بر امور اجتماعی و به دنبال آن تزلزل در خانواده، به دنبال بستر امنی بود که در کنار تاثیر گذاری بر خلق و خوی افراد، محدوده جغرافیایی را در هم شکند و به نتیجه تسطیح فرهنگی و یکسانی الگوهای ضد دین و دین خواهانه برسد، که این مهم در بستر رسانه به وضوح در مسیر ترقی است. چرا که رسانه های مجازی گروهی، با توجه به این که هزینه مصرف زیادی ندارند، گیرندگان فراوانی را به خود جذب می کنند.

در شرایط کنونی کشور، دشمن در عرصه جنگ شناختی- ترکیبی به مقوله تغییر نسلی و ناآشنایی دقیق و اثرگذار آینده سازان جامعه نسبت به رخدادهای گذشته کشور، به عنوان یک فرصت مهم و دست نیافتنی می اندیشد و در صدد است با بهره گیری از ابزار رسانه، هجمه سنگینی علیه ظرفیت های این نظام و انقلاب مردمی ای که حاصل اتحاد و حق جویی است وارد کند.

عصر جدید دارای ویژگی مهمی است که با بیان آن بیش از پیش به اهمیت جهاد گری و روشنگری در آن پی خواهیم برد.

در عصر جدید، فضای مجازی به جهان هویت تازه ای بخشیده است و به عنوان جهانی نو و موازی با جهان واقعی تعریف می شود.

عصر جدید، عصر "انسان رسانه ها" است؛ به عبارت دیگر عصری که انسان ها محور روایت سازی هستند و افراد با خلق هر خبر جعلی و غیر واقعی هم می توانند به جوسازی و هدایت افکار افراد بپردازند.

در این عصر، خبری از دروازه بان خبری و اطلاعاتی نیست. در دروازه بانی خبری، شخص بین منبع و گیرنده خبر قرار می گیرد و تعیین می کند که چه خبرهایی انتخاب شوند و یا اینکه خبرها چگونه پردازش و چینش شوند. لذا به خاطر اهمیت این تحرکات از آن با عنوان دروازه بانی خبر یاد شده است.

در عصر حاضر با حذف دروازه بانی خبر، هر کسی می تواند دست به نگارش بزند. این مساله همان گونه که یک فرصت است، می تواند تهدیدی در حوزه تولید محتوای نامناسب نیز باشد و جولانگاهی مناسب برای هر فردی است که در تلاش است خدشه ای بر حقانیت دین وارد کند.

در این عصر، بر خلاف گذشته اعتبار سنجی حقایق توسط افراد ی که دسترسی به اخبار اولیه و مستند دارند انجام نمی شود؛ بلکه هر کسی با هر شرایطی ناقل و ترویج دهنده ی خبر است که ممکن است آن خبر سراسر کذب باشد و پس از انتشار آن قادر به اصلاح خبر کذب نباشد.

لذا چنین کنشگری در این عصر، همت والا و بینش صحیحی را می طلبد تا در برابر شرایط پیش آمده بتوان به نحو صحیحی مقابله کرد.

برجسته سازی خبر ها عملکردی است که در عصر جدید به جهت مهم جلوه دادن مطالب کم اهمیت و یا مطالب پر اهمیت انجام می شود. برخی از رسانه ها در صددند با برجسته سازی و توأمان استفاده از قابلیت های گرافیکی، به نحوی اخبار کاذب را وارونه جلوه دهند تا مخاطب مبتدی که در فضای رسانه ای ضعیف است و از بینش قوی ای برخوردار نیست، به راحتی نتواند قادر به تشخیص آن باشد.

نسل جدید، نسل تکنولوژی و ارتباطات است لذا روش های صرفا سنتی نتیجه ای جز ناکارآمدی در این زمینه ندارد. گر چه قرار گرفتن در این مسیر با فراز و نشیب هایی همراه است اما اثربخشی آن را به طور دقیق در بیانات رهبری خواهیم دید.

بنا به فرموده مقام معظم رهبری (ره) امروزه اینترنت و ماهواره و وسایل ارتباطی بسیار متنوعی وجود دارد و حرف آسان به همه جای دنیا می رسد. میدان افکار مردم و مومنین عرصه کارزار تفکرات گوناگون است. امروز در یک میدان جنگ و کارزار حقیقی قرار داریم. این کارزار فکری به هیچ وجه به زبان ما نیست؛ به سود ماست. اگر وارد این میدان شویم و آنچه را که نیاز ما است از مهمّات تفکر اسلامی و انبار های معارف اسلامی و الهی بیرون بکشیم و صرف کنیم، قطعاً برنده واقعی ما هستیم. (بیانات مقام معظم رهبری در جمع روحانیون کرمان - سواد رسانه ای)

ثمرات تربیتی روشنگری و تبیین :

تبیین یعنی بیان حقیقت و از بین بردن غبار جهالت و تحریف از اذهان است. افراد در مسیر جریان های زندگی دچار تناقض، ابهام و ... می شود و تشخیص سره از ناسره برای او طاقت فرسا است و همین امر فرد را در بستر تحریف و گمراهی در تشخیص درست مسائل قرار می دهد. موید این مهم خطبه ی 50 نهج البلاغه است که امام علی (ع) با اشاره به در هم آمیختگی های حق و باطل بر ضرورت جهاد اشاره دارد و با تذکر بی بهرگی از عدالت و محکوم شدن به خواری تبعات فراموش شدن این امر در اوج نابسامانی ها است (نهج البلاغه - خطبه 27 -)

در بحث جهاد تبیین هدف صرفا توجه به بعد سیاسی کشور نیست، بلکه در این هجمه فرهنگ، اخلاق، دین، هویت و افراد و جامعه در تیر رس مقابله دشمن است بدون اینکه نیاز به بهره گیری از ابزار سختی باشد بلکه با اثر گذاری بر افکار و احساس افراد، جامعه را به تشویش و آشفتگی روحی و روانی دچار می کند و از مسیر تربیت دینی به بیراهه می کشاند.

مبارزه اهل بیت با دشمنان، نوعی مبارزه تبیینی بر قدرت و همه جانبه و مسلم بود که بستر رشد و تربیت همه جانبه آیندگانی که به دنبال دریافت و فهم عمیق از معارف دینی بودند را فراهم نمود.

نمونه ی بزرگ این جهاد لسانی و همه گیر، واقعه عاشورا و حضور پر رنگ بزرگ بانوی واقعه عاشورا در کربلا است که اگر با روشنگری حضرت زینب (س) همراه نبود شاید آنچه از عاشورا و وقایع کربلا به ما رسیده است، سراسر تحریف می شد و معیاری برای تشخیص خالص از ناخالصی ها نبود و چه بسا محیط رشدی برای دانش آموختگان عصر انقلاب اسلامی ایران گشت.

نمونه دیگری از روشنگری ائمه، آگاه ساختن حضرت زهرا در ماجرای فدک است که با بررسی این مهم در تاریخ و مستندات آن، بخش عظیم از حوادث این چینی، از بی تفاوتی و رها ساختن جهاد تبیین به خاطر در خطر بودن منافع شخصی رقم خورده است و همین موضوع درس بزرگی شد برای بشریت مدرن عصر حاضر که حق جویی و حق طلبی در سایه ی سکوت صرف محقق نمی شود و این همان پیامد مهم تربیتی واقعه فدک است.

در کنار موارد یاد شده می توانیم، آثار و ثمرات مهم تربیتی دیگری برشمريم:

1- ایجاد مطالبه عمومی:

جهاد تبیین، مطالبه و فکر عمومی را زنده می کند و به تبع آن عزم ها راسخ می شود و مهم تر از همه جامعه عدالت محوری را رقم می زند که دچار رکود و انفعال اخلاقی نمی شود.

2- حفظ زنجیره تواصی به حق:

برای مواجهه با مخالفان نیازمند دو خصیصه مهم در آحاد مردم هستیم. 1- بصیرت و آگاهی 2- صبر و استقامت. آنگاه که جامعه اسلامی با روشن بینی و مقاومت در اوج سختی ها واکنش نشان دهد، قطع به یقین نتیجه ی مطلوب تری را به دنبال خواهد داشت. و بنا به فرموده ی مولای متقیان علی (ع) راه حفاظت از این دو خصیصه، تواصی به حق و صبر است. (خطبه 173 - نهج البلاغه)

3- عملیاتی شدن معارف:

برای اجرای احکام دینی در قرآن، همت و جهد عمیق، امری پسندیده است. زمانی در جامعه اسلامی احکام قرآن جاری خواهد شد که همه افراد خود را موظف به بیان و بالتبع اجرای آن بدانند. نمونه بارز این مهم، مفهوم "مواسات" است که چه بسا در دوران پر فراز و نشیب کرونا هم با قوت بدان پرداخته شد.

4- حفظ حضور مردم در صحنه:

در هر جامعه ای اگر اعضای آن جامعه با عزم راسخ در صحنه حاضر باشد، و در ورای این همراهی خود را ملزم به بیان، تبیین و افشاگری حقایق بدانند قطعاً هیچ قدرتی توان شکست آن را نخواهد داشت. نمونه اثر گذار این چنین روشنگری های عمومی در جامعه وقایع قبل از انقلاب و احساس مسوولیت جمعی مردم ایران در بیان حق و آگاه سازی مردم بوده که با وجود تحمل سختی ها و همراهی خطرات فراوان آن، نتیجه ای مطلوب چون انقلاب اسلامی را به همراه داشت.

وظایف معلم در روشنگری و تربیت نسل آینده:

با توجه به تعریف سند تحول بنیادین، معلم به فردی اطلاق می شود که رسالت خطیر تربیت دانش آموزان را در نظام تعلیم و تربیت رسمی به عهده دارد. (کتاب سند تحول بنیادین - ص 12).

معلم به عنوان نقش کلیدی و اثرگذار آموزش و پرورش، و به عنوان کسی که مسوولیت خطیر و مهمی را در تربیت نسل آینده بر دوش می کشد و به نحو احسن، تربیت آینده سازان این مرز و بوم به دست توانمند اوست، وظایفی بر او محوّل شده است که با بی توجهی و غفلت از آن، حصول اهداف اولیه آموزش و پرورش، مختل می شود و به خطر می افتد.

جامعه از معلم انتظار دارد که برای نهادینه کردن ارزش ها و هنجارهای حاکم در افراد و اعضای خود، به شیوه فرهنگ پذیری روی آورد. جامعه شناسان عواملی چون مدرسه، رسانه ها، گروه های اجتماعی و ... را در آگاهی بخشی افراد نسبت به ارزش ها و هنجارهای حاکم بر جامعه موثر می دانند.

جوامع بین المللی برای حذف و تخریب رقبای خود، مضّر است با ایجاد مغلطه و سفسطه گری به مشغول ساختن و گمراه ساختن افکار افراد گام بردارد. در بیان اهمیت آموزش و پرورش در تربیت نسل جدید و انتقال ارزش های والای الهی و انسانی به آنها باید به بخشی از بیانات مقام معظم رهبری اشاره کرد که " تاثیر معلم حتی از تاثیر وراثت ها بیشتر است".

از آنجایی که آموزش و پرورش منبع حیات جامعه برای امروز و فرداهای کشور است. بالتبع نقش معلم در این دستگاه انسان سازی بسیار خطیر و مهم است.

معلم کسی است که دارد نیروی انسانی را آماده می کند و در کارگاه انسان سازی خویش، آینده سازان این مرز و بوم را تربیت می کند. از میان همین هاست که پاک بازان و مخلصان سر و پا نشناخته ی در راه اهداف الهی به وجود می آیند؛ در بین همین هاست که دست های توانایی به وجود می آید که چرخ اقتصاد کشور را بچرخاند، فرهنگ کشور را سرو سامان بدهد. (ص 312 و 313 - جهاد تبیین)

بنا به فرمایش مقام معظم رهبری ، معلمان افسران سپاه پیشرفت کشور هستند. لذا پذیرش چنین نقشی، مستلزم مسوولیت پذیری و احساس دین به این شغل شریف است در غیر این صورت ، قطار رشد و پیشرفت جامعه تنها در بعد خاصی حرکت خواهد که که اگر همین ساحت هم با بینش روشنگری همراه نشود ممکن است از مسیر خود خارج شود و بستر آسیب روحی یک جامعه را رقم خواهد زد. مطمئنا با رخداد چنین وقایعی، پویایی و رشد علمی جامعه هم نه تنها اثر بخش نیست بلکه مخرب و ویران گر است و چه بسا ثمرات آن دامن گیر نسل های آینده خواهد شد.

لذا معلم وظیفه دارد با تبیین و آگاه سازی به انحاء مختلف زمینه روشنگری دانش آموزان را فراهم آورد. نمونه چنین اقداماتی آگاه سازی چهره به چهره، برگزاری جلسات و جمع هایی با حضور دانش آموزان، ارائه فعالیت های کلاسی از جمله کنفرانس دانش آموزی با موضوعات روز کشور و ارتباط آن با مباحث درسی، تولید محتوا در فضای مجازی و بستر دانش آموزشی شاد، تشکیل کانال ها یا گروه هایی که در آن به رفع شبهات پرداخته می شود و ... به بیدار سازی این سربازان عرصه ی علم و پرورش کشور کمک کند. علی الخصوص با شرایط رخ داده در چند سال اخیر و وقایع ایام کرونا، که بستر جولان شبکه های معاند را مهیا و فراهم نمود. لازم به ذکر است که چنین تحرکاتی نیازمند یک بینش عمیق دینی است که مربی را در لغزشگاه ها و هجمه های گوناگون فکری از راه به در نکند و همچون دستاویز محکمی، به پویایی وادار کند.

مخالفان این مرز و بوم، از این شرایط به عنوان بستر و شرایط ایده آلی که چه بسا قابل تکرار هم نباشد، بر آن شدند که با تلاش شبانه روزی خویش به اهداف مد نظر

خود با سرعت مضاعفی برسند و با جلوه نمایی آنچه از خواسته ها و امیال خودشان است، مسیر آینده سازان کشور را به آنچه خود می خواهند هدایت کنند و بدین طریق به اهداف پوشالی که سال های متمادی به دنبال تحقق آن هستند ، دست یابند. با بررسی مسائل رخ داده در ماه های اخیر و هدف قرار دادن مدارس توسط دشمن، بیشتر به ضرورت و اهمیت رکن مهم تربیت کشور که همان آموزش و پرورش است ، می توان پی برد.

برای نمونه مسئله مسمومیت ها در هفته های اخیر ، پروژه ی جدید معاندان در ادامه ی تحرکات نافرجام قبلی است که این بار هم نیازمند حرکت جهادی و خود جوش معلمان برای روشنگری دانش آموزان است.

در هر حرکت صورت پذیرفته از سوی معاندان نظام ، قطعاً هدفی نهفته است که جامعه هدفی را نشانه گرفته است. در جریانات اخیر ، با دقت و توجه بسیار به حوادث رخ داده جامعه هدف دانش آموزان و از همه مهم تر زنان دانش پژوه کشور است تا با به خطر انداختن جان آنها به بانوان و دختران این کشور اعلام شود که در جامعه ای حضور دارید که ارزش شما به عنوان جنسیتان بسیار حقیر است.

معلم نباید نسبت به درد کشور خود بی تفاوت باشد؛ زمانی یک معلم می تواند جامعه را به اهداف بلند خویش سوق دهد که از درون، باور به پیشرفت کشور داشته باشد و درد جامعه را صرف دغدغه دولتمردان و مسوولین نداند و اهداف والای کشور را بشناسد و با آگاهی بتواند به تحلیل و تبیین مسائل بپردازد.

به عنوان نمونه در موضوع حجاب که دشمن در صدد است رعایت آن را کاری بی ارزش و دردسر ساز برای زنان و دختران جامعه جلوه دهد، خود از ارزشمندی این امر آگاه باشد و رعایت آن را مصونیت و اقتدار یک زن بداند و آن را در رفتار و کردار خود اجرا کند تا کسی که این مطالب را از او می آموزد دچار تناقض رفتار و گفتار نشود و به سر در گمی نرسد. یقیناً با چنین نگرشی به ثمرات تربیت دینی این مفاهیم هم خواهیم رسید

از آنجایی که بخش مهمی از این جامعه آماری در مدارس حضور دارند؛ لذا معاندان در صددند امر آموزش را در کشور مختل کنند و از قدرت علمی دانشمندان این کشور بکاهند و نیز با تضعیف جنسیتی حکومت را به عنوان یک عامل ناکارآمد برای مردم و اولیای دانش آموزان معرفی کند که در تلاش است کشور را به عصر عقب ماندگی سوق دهد. به همین منظور نیاز است مربیان عرصه آموزش و پرورش به نحو غیر مستقیم خود را ملزم به هدایت افکار دانش آموزان بدانند، آگاه کند و افکار آگاه کننده ای را خلق کند.

محیط آموزشی ما نیازمند حضور معلمی است که با قدرت بیان موثر و توان مضاعف، آشفته‌گی‌ها و نا امنی‌های به وجود آمده در باطن دانش‌آموزان را خاموش کند و روحیه امید و اعتماد را در آنها بارور کند.

فضای معاندی که بدخواهان جامعه آن را فراهم نموده‌اند، با بی تفاوتی معلم، به فضای رعب‌انگیزی تبدیل می‌شود که آرامش را از جان سربازان علم و دانش می‌رباید، و با به وجود آمدن یک شکاف عمیق میان صاحب نظران حوزه تعلیم و تربیت، آنها را به خواسته‌های مقبول خود نزدیک تر می‌سازد.

لذا معلم در این کارزار و عرصه‌ی پیکار جنگ نرم، مسوول است که در هدایت جامعه و منظم کردن تفکرات شخم زده دانش‌آموزان که از هر سو در معرض تخریب اعتقادات ریشه‌ای آنها است، اثرگذاری خود را در معرض نمایش و اجرا قرار دهد. جامعه آموزشی و تربیتی ما با محوریت نقش عنصری معلم، به مثابه مثل زیبای پیامبر اکرم است که همه افراد را سوار بر کشتی هدایت می‌داند و بی توجهی یک فرد، اثرات ویرانگری را برای دیگر افراد در جامعه فراهم می‌کند و این تنها یکی از ثمرات مخرب این مساله در بعد اجتماعی است.

یکی دیگر از نمونه‌های حضور جهادی مربیان و اثرات مهم تربیتی آن، ورود در بحث سند 2030 است. این سند جهانی که با هدف ضربه زدن به مسائل فرهنگی کشور برخلاف قوانین موجود در کشور تصویب شده است. در این سند که کنترل نسل‌های آینده کشور بر مبنای ایدئولوژیک و نگاه مد نظر کشورهای غربی است که همخوانی با مسائل فرهنگی کشور ما ندارد.

یک معلم برای اثربخشی مفید، باید عامل باشد و با التزام عملی خالصانه‌ی خود به اصول دینی، در صدد تبیین حقانیت آن برآید تا دانش‌آموز با اطمینان خاطر به اینکه معلم او نقش بازی نمی‌کند، به حقانیت گفتارش ایمان بیاورد. بر آن است تا از فن سخنوری مطلوبی بهره‌گیرد و قادر به اقناع مخاطب خود باشد. برای اینکه یک معلم بتواند قدرت اقناع را تقویت کند، لازم است از فنونی که به تقویت آن کمک می‌کند بهره‌گیرد. نمونه‌ای از اثرگذاری مطلوب بهره‌گیری از زبان طنز است. معلم می‌تواند با زبان طنز به گونه‌ای که از خشکی کلام به دور باشد با مخاطب خود سخن بگوید و به نحو غیر مستقیم اثرپذیری سخنش را احساس کند.

تکرار کردن مطالب مهم، شیوه مفید دیگری در اقناع دانش‌آموز است. تبیین مطالب در لابلای درس و ارتباط آن با مباحث درسی شیوه‌ای است که زمینه ساز اعتماد دانش‌آموز در امر مورد تبیین است.

جذب معلم و نوع پوشش او نیز گواه دیگری بر اثرگذاری مسائل در این روشنگری است. کاریزما یک هاله‌ی مقدس و یک ارزش بزرگ اجتماعی و فرهنگی است که به واسطه برخی جریان‌ها به دور افراد تنیده می‌شود. از طرفی برخی از افراد به طور

ذاتی شخصیت کاریزماتیک پیدا می کنند. به همین خاطر معلمی که ارزش‌صیت جذابی برخوردار است قطعاً اثرگذاری او بیشتر است.

مقایسه ، روش مطلوب دیگری برای قانع ساختن مخاطب است. معلم می تواند با مقایسه سنجیده شرایط پیش آمده با موارد مشابه به افزایش خرد جمعی کمک شایانی کند.

تخصص گرایی که با پرورش روح و جسم همراه باشد، به اثرگذاری بیشتر در بعد تربیتی کمک می کند؛ بنا به فرموده افلاطون تخصص گرایی به افراد کمک می کند هر کاری در جایگاه متناسب خود انجام گیرد و فرصت ها ضایع نشود. معلمی که آگاهی بخش است، در صدد است به رشد قوای جسمانی و روحانی به صورت همزمان پردازد تا اثرات مطلوب آن در جنبه های رشد دینی هویدا گردد و کمتر در ورطه ی جهل قرار گیرد.

نتیجه گیری:

در این نوشتار هدف بر این بوده که با معرفی لزوم جهاد تبیین به اثرات تربیتی آن در بعد دینی پردازیم که این دگرگونی ها و تحولات در عصر پس از کرونا قوی تر نمود پیدا کرده است.

همانگونه که در این نوشتار بیان شد، حضور معلم نقش کلیدی و حساسی در روند آموزش فرزندان این مرز و بوم دارد. با توجه به شرایط پیش آمده در چند سال اخیر و خروج مسیر آموزش از روند حضوری آن، و مهیج بودن و در دسترس قرار گرفتن این فضا برای هر آموزشی در هر شرایط مکانی و زمانی و ... دانش آموزان به بهانه دریافت آموزش در فضای سالم و یا ناسالم مجازی قرار گرفتند. با توجه به اینکه این روند از جانب مخاصمان کشور، فرصت فراهم شده ای بود و فضای فکری این آینده سازان را به ارزش های خود نزدیک می کرد نیاز به اقدام ویژه ای از جانب اولیاء مدرسه به عنوان اثرگذاران عرصه تعلیم و تربیت بود معلم در جامعه اسلامی نیازمند روشننگری است ؛ لذا با قرار گرفتن در فضای مطلوب آگاهی، احساس دین و مسوولیت نسبت به مسائل حیاتی جامعه، به روز بودن و آگاهی از بستر فضای مجازی، تقویت بیان ، فراهم نمودن شرایط مطلوب اثر گذاری در ظاهر ، دغدغه مندی در امر پرورش در کنار آموزش، همخوانی مطالب ارائه شده مهم جامعه با رفتار و کردار که زمینه ساز اعتماد دانش آموزان است و نیز بهره گیری از فنون اقناعی مطلوب می تواند کمک مهمی در ارائه اثربخش جهاد تبیین و پذیرش آن از سوی نسل جدید به همراه داشته باشد و مسیر تربیت و رشد انسان ها را از روزنه هایی که دین مبین اسلام آن را طراحی کرده است، هموارتر می کند.

تهیه کلیپ های آموزشی در پاسخ به شبهات مطرح شده از سوی مخالفان در صورتی که بامنطق محکمی همراه باشد ، آشنا ساختن دانش آموزان با انواع مغالطاتی که گریبان گیر جامعه است و خوراکی است آماده که دشمنان ما آن را برای نسل آینده

فراهم کرده اند، اثرگذاری چنین عملکردهایی را کاهش می دهد و زمینه ساز پذیرش شکست طراحان چنین افکار و سیستم های تربیتی نامانوس است.

منابع:

- 1- جهاد تبیین، سعید صلح میرزائی، فصلنامه علمی تخصصی مبلغان، شماره 9 بهار 1401
- 2- چپستی جنگ روایتها و چگونگی کنش رسانه ای موثر مبلغان، محمد لسانی، فصلنامه علمی تخصصی مبلغان، شماره 9 بهار 1401.
- 3- جنگ مشروع در راه خدا و عنوان یکی از ابواب فقه اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، سیف الله صرامی، سعید عدالت نژاد جلد 11، 1393.
- 4- جهاد، استاد مرتضی مطهری، انتشارات صدرا، تهران 1400
- 5- جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای، سعید صلح میرزائی، انتشارات انقلاب اسلامی 1400
- 6- نهج البلاغه ترجمه محمد دشتی، موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین، انتشارات آثار فرهنگ برتر، 1397.
- 7- تفکر و سواد رسانه ای، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، انتشارات کتاب های درسی ایران. 1396.
- 8- بررسی سند تحول بنیادین - شورای عالی انقلاب فرهنگی - انتشارات فرزندگان دانشگاه - تهران 1397
- 9- فیومی - احمد بن محمد - مصباح المنیر - ص 217
- 10- طریحی - فخرالدین - مجمع البحرین - ج 2 - ص 138 و 139.
- 11- شکوهی - غلامحسین - تعلیم و تربیت و مراحل آن - چاپ دوازدهم - 1371 - انتشارات آستان قدس رضوی
- 12- ابوطالبی - مهدی - تربیت دینی از نگاه امام علی (ع) - مرکز انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی - 1386 قم
- 13- شعاری نژاد - علی اکبر- نقش فعالیت های فوق برنامه در تربیت نوجوانان - موسسه اطلاعات - چاپ پانزدهم 1393
- 14- شفیعی سروسناتی - اسماعیل - تهاجم فرهنگی و نقش تاریخی روشنفکران - انتشارات کیهان - چاپ دوم - 1374
- 15- مریجی - شمس الله - جامعه شناسی در عرصه تبلیغ دینی - بوستان کتاب - قم - 1389
- 16- رزمجو - علی اکبر، عنایتی شبکلائی - علی - نقش رسانه های مجازی در فتنه سال 1388- انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی - تهران 1388
- 17- سلحشوری- احمد، ایمان زاده- علی - درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت - انتشارات دانشگاه بوعلی سینا- همدان - 1392